

2021 yılı **Fyodor Dostoyevski**'nin (1821-1881) doğumunun 200. yılı sergiler, yayınlar, gösterimler, paneller ve filmlerle kutlandı. Kaynağının **Dostoyevski** olduğunu bilerek veya bilmeksizin çok filmler izledik. İki yüzden fazla filme esin ve ötesini veren yazardan yapılan uyarlamalar arasında oldukça az bilinen bir filmi seçerek doğum günü kutlamalarında küçük de olsa bizim de bir katkımız olsun istedik ve sonuç:

ÖLÜLER EVİ (MYORTVIY DOM)

Ender Bazen

Dostoyevski'nin aynı adlı romanından uyarlaması yapılan, senaryosu **Viktor Shklovsky** (1893-1984) ve yönetmen **Vasili Fyodorov** (1891-1971) tarafından yazılan **Ölüler Evi** (Myortviy Dom), öncelikli olarak **Vladimir Egorov**'un (1878-1960) dekoratif ayrıntılar açısından zengin sanat tasarımı ve henüz bir yıl önce **Putyovka v Zhizn** (**Nikolai Ekk**, 1931) filmindeki görüntü çalışmasıyla dikkatleri üzerine çeken geleceğin yönetmeni **Vasili Pronin**'in (1905-1966) artistik açılara yer veren, ölçekler açısından anlam destekleyici, çoğunlukla doğru noktada konumlanan kamera kullanımına dayanan görüntü çalışmasıyla dikkat çeker.

Ölüler Evi filmi 1932 yılı yapımı bir Sovyetler Birliği filmi, neredeyse doksan yaşına basmak üzere. Birkaç yıl öncesine dönelim, rejim için önceleri biraz tuzlu, kısa süre sonra da küflü hale gelecek bir isim olan **Viktor Shklovsky** nedeniyle yapıyoruz bu flaşbeki. Adı Victor de Siksloux olaydı, tüm Frank kentlerinde adını vereceği bir cadde veya en azından bir bina bulunacağını kestirmenin hiç de zor olmadığı bu adam, Sovyet formalist okulunun teorisyenlerinden olup, bir yazın eleştirmeni ve daha da önemlisi adına **Po Zakonu** (**Lev Kuleshov**, 1926) ve **Tretya Meshchanskaya** (**Abram Room**, 1927) filmlerinin jeneriğinde rastlayacağınız bir senarist. Dahası da var: **Kapitanskaya Dochka** (1928), **Dom na Trubnoy** (1928), **Turksib** (1929), **Alishar Novai** (1948), **Kazaki** (1961)...

Shklovsky'nin filmimizle ilgili hikâyesi, yazdığı senaryonun ilk kez resmi sansürcülerin karşısına çıkardığı 1930 yılına uzanıyor. O dönemde, birkaç yıl sonra formalistlerin kızartılacağı ne tava ne de tavanın içinde kızgın yağ var ama

tavanın sapı var. Senaryo birkaç sefer oraya buraya giderek şansını deniyor, fazla deneysel bulunuyor ki hem görüntü hem ses kuşağı deneysel uygulamalar içeriyor. Formalist olmakla damgalanıyor, her gidişinde değişime uğruyor, adı da değişiyor. **Dostoyevski**'nin *Ölü Evinden Notlar* (Zapiski iz myortvogo doma, 1861-62) kitabının uyarlaması olan bu senaryo, nihayetinde **Myortvyi dom** adını alıyor. Döneminin sabıkalı senaryoları için onuncu köy rolünü oynayan Mezhrabpomfilm Stüdyosu, **Shklovsky**'nin sıkıntılı senaryosunu, arşiv kaynaklarından anlaşılan o ki tiyatro alanında çok daha iyi tanınan **Vasili Fyodorov**'a ilk filmi gerçekleştirsin diye teklif ediyor. Bu arada, **Fyodorov**'un 1935 tarihli bir filmi daha bulunuyor: **Konec Polustanka**.

Filmimize gelecek olursak... Yıllardan 1848, Rusya huzursuz. Göçüp giden **Puşkin**'in şiirleri kentin havasına sinmiş. Ülkenin açmazları, ruhlarına dek kendilerini baskı altında hisseden ve çıkış yollarına kafa yoran aydınları huzursuz etmekte. Tozu dumana katan fırtına ve ona eşlik eden müzik (**Vasili Kryukov** ve **Vladimir Kryukov**) artan huzursuzluğun kaynamaya başladığının habercisi.

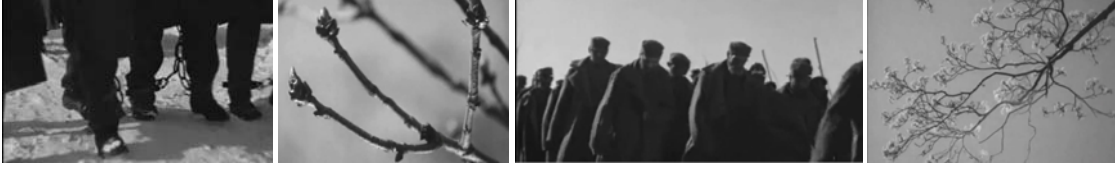

Rusya, hücrelere atılarak susturulmaya çalışılan aydınların düşüncelerinde geleceğini tasarlamaktadır. Zihinlerde gerçekleşen çatışmaların karşıt güçleri bazen din ve sosyalizm, bazen emperyalizm ve enternasyonalizm olmaktadır.

Düzeni yıkmayı planlamakla ve dine yer vermeyen bir yönetim kurmayı amaçlamakla suçlanan aydınlar hakkında ıvır zıvır gerekçeler gösterilir ve kurşuna dizilerek infaz edilmelerine karar verilir. Ancak Çarlık yönetiminin örneğine az rastlanır geveze kekemeliği kendi ayağına dolanır. Dekabristlere gözdağı veren otoriteyi körlüğe sürükleyen göz bağları, doğrunun yanlıştan ayırt edilemediği bir karmaşa ortamının geleceğe ötelenmesine neden olur. Ceza

sürgüne çevrilir. Tutukluların sürgünü, ülkenin bir ucundan diğer ucuna uzanan zorlu bir yürüyüşe dönüşür. Mevsimler birbirini izler, dalları karla kaplı ağaçlar zamanı gelince çiçeğe durur, doğa yol boyunca sürgünlere eşlik eder.

Hüzün şarkıları söylenir hep bir ağızdan. Uzun ve çileli yürüyüş sahneleri arasına insert olarak giren doğa görüntülerinin kullanımı ve düş sahnelerindeki hareketli çerçeve bindirmeleri montaj uygulamalarının olgun ve geç örnekleri olarak gösterilebilir.

Yol biter ve ceza günleri başlar. Rahatsızlanan Dostoyevski kaldırıldığı hastanede geçmişle yeniden hesaplaşmaya girişir, özlemini çektiği hayatı düşlerinde kurar. **Nikolai Khmelyov**'un yazarın dünyasına girmekte yetersiz kalması ve en önemli sahnelerde tiyatrocunun damarına teslim olması filmin en zayıf yanı. O çok tanıdık Dostoyevski karakterlerinin beslenmiş olduğu kaynağın yazarın ruh dünyası olduğunu göstermesi ise biyografik açıdan önemli bir veri sunmakta.

Dostoyevski'nin ruh gözünden geçen karakterleri oynayan oyuncular arasında ilgimizi çeken isimleri anarak son noktayı koyalım: **Nikolai Podgorny**'nin bize 1930 yılının **Mihail Şolohov** uyarlaması *Tikhiy Don* filmi hatırlatması güzeldi. Filmimiz **Viktor Shklovsky**'nin yüzünü kurmaca film alanında perdede görebileceğimiz çok nadir filmlerden biri. **Vladimir Uralsky** ise *Aelita* (1924), *Bronenosets Potemkin* (1925) ve *Mat* (1926) gibi Sovyet devrim klasiklerinin yüzlerinden biri olarak karşımızda. **Vladimir Romashkov** Sovyet öncesi dönemden gelen ve *Stenka Razin* (1908) ile Rus sinema tarihini başlatan isim. *Ölüler Evi* gerçekten de ölüler evine dönüşmüş bir film ama belleğimizde yaşattıklarıyla ne kadar da yaşayan bir film.

